

DEMOKRAATIA EDENDAMINE JA VALIMISTE VAATLEMINE

Demokraatia toetamine kogu maailmas on Euroopa Liidule esmatähtis. Demokraatia on jätkuvalt ainus valitsemissüsteem, mille raames inimesed saavad täielikult kasutada oma inimõigusi, ning see on arengu ja pikaajalise stabiilsuse otsustav tegur. Ainsa otsevalitud ELi institutsioonina on Euroopa Parlament kindlalt pühendunud demokraatia edendamisele.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artiklid 2 ja 21;
- Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artikkel 205.

TAUST

ELi lähenemisviisi demokraatiale täiendab liidu tööd inimõiguste vallas.

Euroopa Liidu Nõukogu võttis 2009. aastal vastu järeldused demokraatia toetamise kohta ELi välissuhetes ning sellega seotud ELi tegevuskava, milles esitati uus demokraatia toetamise strateegia, mis kasutab riigipõhist lähenemisviisi, suuremat sidusust ja kõigi sidusrühmade kaasamist. Demokraatia ja inimõigustega arvestatakse kõigis poliitikavaldkondades. Komisjoni 2011. aasta muutuste kavas rõhutati järgmisena inimõiguste, demokraatia ja hea valitsemistava toetamise olulisust ELi arengupoliitika raames.

Pärast 2011. aasta araabia kevade sündmusi ajakohastas EL Euroopa naabruspoliitikat, kehtestades „rohkema eest rohkem“ lähenemisviisi, mille kohaselt toetuse saamine on seotud demokraatiale ülemineku ja tugeva demokraatia loomisega. Stiimuleid (sealhulgas põhjalikumad majanduslikku integratsiooni, rohkem rahalist abi, inimeste paremat liikuvust ja juurdepääsu ELi siseturule) pakutakse riikidele, kes soovivad alustada poliitilisi reforme.

Välisasjade nõukogu poolt 2012. aastal vastu võetud ELi inimõiguste ja demokraatia strateegilises raamistikus ja tegevuskavas kinnitas EL taas võetud kohustust suurendada demokraatia edendamise nimel tehtavaid pingutusi. Tegevuskava sisaldas plaani muuta ELi valimisvaatlusmissioonide aruannete järelemeetmed süstemaatilisemaks, et sel viisil pakkuda toetust kogu valimistsükli jooksul. 2015. aasta juulis vastu võetud uues tegevuskavas perioodiks 2015–2019 lisatakse süsteemne demokraatia toetamine mitmesse tegevuskava eesmärki.

Nõukogu rõhutas kodanikuühiskonna rolli ka oma 2012. aasta järeldustes teemal „Demokraatia ja säästva arengu juured: Euroopa koostöö kodanikuühiskonnaga välissuhete valdkonnas“.

RAHASTAMISVAHENDID

Inimõiguste, demokraatlike reformide ning poliitilise osaluse ja esindatuse toetamine on demokraatia ja inimõiguste Euroopa rahastamisvahendi peamine ülesanne. Rahastamisvahend on loodud konkreetselt nende eesmärkide jaoks ja sellest rahastatakse projekte, Euroopa Liidu teemalised teabelehed - 2018

programme ja ELi valimisvaatlusmissioone ning samuti antakse toetusi kodanikuühiskonna organisatsioonidele, valitsusvälistele organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele.

Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendist antakse rahalist abi, et edendada õigusriiki, poliitilist dialoogi ja reforme, demokratiseerimist, meediapluralismi ja valimiste vaatlemist.

Kodanikuühiskonna esindajad ELi lõuna- ja idapoolsetest naaberriikidest võivad samuti saada toetust, mida kodanikuühiskonna naabrusrahastu pakub projektideks, võrgustikeks, koolituse korraldamiseks ja heade tavade vahetamiseks.

Arengukoostöö rahastamisvahend pakub samuti rahalist toetust. Kuigi selle esmane eesmärk on kaotada vaesus, püütakse vahendi abil samuti tugevdada ja toetada demokraatiat.

Demokraatlike institutsioonide ja kodanikuühiskonna toetamiseks võib mõnes olukorras kasutada ELi stabiilsuse ja rahu edendamise rahastamisvahendit.

Euroopa Arengufondist (EAF), mis tegutseb väljaspool ELi eelarvet, kuid mida haldab Euroopa Komisjon, rahastatakse koostööd Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega. Sarnaselt arengukoostöö rahastamisvahendiga on see suunatud vaesuse kaotamisele, kuid aitab ka tugevdada ja toetada demokraatiat, õigusriigi põhimõtteid ja head valitsemistava.

Aastal 2012 loodi Euroopa demokraatia rahastu. Selle iseseisvalt toimiva eraõigusliku sihtasutuse eesmärk on toetada poliitilisi ja kodanikuühiskonna osalejaid, kes püüavad ellu viia demokraatlikke muutusi, ning pakkuda kiirel, paindlikul ja bürokraatiavabal viisil selleks kohandatud finantsabi, keskendudes ELi ida- ja lõunapoolsetele naaberriikidele. Juhatusse kuuluvad Euroopa Liidu liikmesriikide ja institutsioonide esindajad, sealhulgas kuni üheksa Euroopa Parlamendi liiget, samuti muud eksperdid.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlament, mis on ainus liidu kodanike poolt otsevalimistel valitav ELi institutsioon, on kindlalt pühendunud jätkusuutliku demokraatia edendamisele kogu maailmas ja on rõhutanud oma pühendumust mitmes resolutsioonis.

Euroopa Parlament tegeleb pidevalt valimiste vaatlemisega ja teeb jõupingutusi siseriiklike valimisprotsesside legitiimsuse tugevdamiseks ning avalikkuse usalduse suurendamiseks valimiste ja inimõiguste kaitse osas. Igal aastal saadab parlament mitu delegatsiooni vaatlema kolmandates riikides toimuvaid valimisi või rahvahääletusi. Euroopa Parlament võib otsustada lähetada parlamendiliikmete delegatsioone valimisi vaatlema tingimusel, et valimised toimuvad riigi tasandil, riigi ametiasutused on saatnud ELile või Euroopa Parlamendile kutse ja riigis on käimas pikaajaline missioon. Parlamendi delegatsioonid kuuluvad alati ELi valimisvaatlusmissioonide või Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) pikaajaliste missioonide koosseisu. Euroopa Parlamendiga konsulteeritakse [ELi valimisvaatlusmissioonide](#) määramisel ja kavandamisel ning missioonide järelmeetmete alal.

Pikaajalised valimisvaatlusmissioonid ei jälgi mitte ainult olukorda valimiste päeval, vaid kogu valimisprotsessi, et hinnata demokraatia arengut konkreetses riigis ja teatud ajal. Pikaajalised vaatlejad alustavad tavaliselt tegevust kaks kuud enne valimisi ja jälgivad kogu valimisprotsessi kuni ametlike tulemuste väljakuulutamiseni ja edasikaebamise menetlusteni. Lühiajalised vaatlejad jälgivad olukorda valimiste päeval ja häälte lugemist. Põhivaatleja, kes juhib ELi valimisvaatlusmissiooni, on reeglina Euroopa Parlamendi liige.

Eesmärgiga tagada kõikehõlmav lähenemisviis demokraatia toetamisele ühendab Euroopa Parlament valimiste vaatlemise täiendavate tegevustega, nagu valimiste järelmeetmed,

inimõiguste alane tegevus ja parlamentaarse töö toetuseks loodud algatused. Euroopa Parlament aitab parlamentidel väljaspool Euroopa Liitu tugevdada oma institutsioonilist suutlikkust konverentside ja seminaride, ühiste koolitusprogrammide ning parlamendiliikmete ja ametnike õppelähetuste abil, samuti kolmandate riikide parlamentide töötajate stipendiumide kaudu. Erilist tähelepanu pööratakse Kagu-Euroopa kandidaatriikidele. Samuti pakub parlament toetust ja eksperditeavet vahenduse ja dialoogi valdkonnas sihipärase tegevuse kaudu koos partnerparlamentide ja rahvusvaheliste üritustega, mille keskmes on lepitus ja konfliktide ennetamine.

Parlamendi demokraatia toetamise ja valimiste koordineerimise rühm annab poliitilisi suuniseid Euroopa Parlamendi erinevateks tegevusteks. Rühma kuulub 15 Euroopa Parlamendi liiget ning selle kaasesimehed on parlamendi väliskomisjoni ja arengukomisjoni esimehed.

[Marika Lerch](#)

09/2018